

Міністерство освіти і науки України
Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»
Київський національний Університет імені Тараса Шевченка
Київський Університет права НАН України
Національний аерокосмічний університет ім. М.Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут»
Громадська організація «Академія військово-історичних наук і козацтва»
Громадська організація «Науково-дослідний інститут українознавства та козацтва»
Академічне Співтовариство Міхала Балудянського м. Кошиці
Щецинський університет, Університет Тлемсена, Литовський університет спорту
Університет Мишкольца

ФІЛОСОФІЯ В СУЧАСНОМУ СВІТІ
МАТЕРІАЛИ ІV МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ
Філософські читання
присвячені Всесвітньому Дню філософії

17-19 листопада 2023 р.

Харків

УДК 101/1

Ф56

Рекомендовано до друку

Вченою радою інституту соціально-гуманітарних технологій

Національного технічного університету «ХПІ» (протокол № 3 від 21 листопада 2023 р.)

Президією Академії військово-історичних наук і козацтва ГШ СКВ

Редакційна колегія:

Головний редактор: Дольська О.О., д-р філос. наук, професор.

Заступник головного редактора: Кіпенський А. В., д-р техн. наук, професор.

Члени редакційної колегії:

Тарароєв Я. В., д-р філософ. наук, професор

Корабльова Н. С., д-р філософ. наук, професор

Панков Г.Д., д-р філос. наук, професор;

Проценко О. П., д-р філос. наук, професор;

Чаплигін О. К., д-р філос. наук, професор;

Технічний редактор: Дишкант Т. М., канд. філос. наук, доцент.

Філософія в сучасному світі : Матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції, 17–19 листопада 2023 р. // Ред. кол. Я. В. Тарароєв, А. В. Кіпенський, О.О. Дольська [та ін.]. – Харків, 2023. 205 с. – укр. та англ. мовами.

Ф 56

Збірник містить матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, в яких подано стислий виклад доповідей та повідомлень його учасників.

У доповідях висвітлені актуальні філософські проблеми сучасного суспільства та розвитку філософії науки і техніки, правові та соціокультурні питання української держави, питання духовного та фізичного здоров'я нації. Рекомендовано для провідних науковців, викладачів, аспірантів, а також всіх, хто цікавиться філософськими проблемами сучасності.

УДК 101/1

Матеріали опубліковані у електронному репозиторії Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» (ISSN 2409-5982).

Дані репозиторію інтегровані до: проекту OpenAire, системи Bielefeld Academic Search Engine, системи пошуку у відкритих архівах України та індексуються Google Scholar.

Матеріали друкуються в авторській редакції.

Оргкомітет конференції може не поділяти висловлену авторами позицію.

© Національний технічний університет «ХПІ», 2023

На практиці моральна відповідальність локалізується і дії у вигляді громадської думки, суспільної довіри, осуду поведінки. Це є своєрідним зв'язком політичної еліти із суспільством.

Таким чином, моральний аспект відповідальності політичної еліти полягає у наступному:

- брати на себе наслідки своїх дій і рішень в повній мірі;
- бути готовим пояснювати, виправляти і нести покарання за такі дії та рішення.

У висновках зазначимо, що політична відповідальність є самодостатнім різновидом соціальної відповідальності, вона регулює самостійну сферу соціальних відносин і поширюється на відповідне окреме коло осіб. Політична відповідальність є ширшим поняттям ніж юридична відповідальність, оскільки не обмежується настанням лише тільки юридичних наслідків.

Література:

1. Ш.Л. Монтеск'є «Про дух законів» URL: <https://arheve.org/read/bibliotheque/esprit-des-lois>
2. Sartori G. Parties and Party Systems: A Framework for Analysis / Giovanni Sartori. – Cambridge; New York: Cambridge University Press, 1976. – 383 p.
3. Філософський енциклопедичний словник/ НАН України, Ін-т філософії ім. Г. С. Сковороди ; голов. ред. В. І. Шинкарук. - Київ : Абрис, 2002. – 742 с. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Shynkaruk_Volodymyr/Filosofskyi_entsyklopedychnyi_slovnyk.pdf
4. Кресіна І.О., Балан С.В. Політична відповідальність: суть, ознаки, особливості. - К.: Інститут держави і права ім. В.М.Корецького НАН України, 2009. – 68 с.
5. Мельник Ю.П. Визначення поняття «політична відповідальність»: наукові погляди та підходи до його тлумачення. Південноукраїнський правничий часопис. 2-2020. С. 9-13. URL: http://www.sulj.oduvs.od.ua/archive/2020/2/2_2020.pdf

ФІЛОСОФІЯ ПОЛІТИКИ: ОСНОВНІ КОНЦЕПТИ ТА ПРИНЦИПИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Жеребятнікова І.В.

Харківський національний економічний університет ім. С. Кузнеця, м. Харків, Україна

Для сучасного українського суспільства характерні докорінні перетворення у всіх сферах соціального життя, які супроводжуються появою відповідних моделей розвитку, спрямованих на подолання протиріч суспільства і держави та формування нової парадигми їх взаємодії. Зокрема, зміни у політичній сфері пов'язані з плюралістичною організацією влади, динамічним розвитком політичних комунікацій, інтеграцією широких мас населення в політичний процес, переосмисленням політичних цінностей тощо. За таких обставин виникає потреба формування нової філософсько-політологічної парадигми, яка, з одного боку, стимулюватиме цивілізаційний розвиток української держави, а з іншого – дозволить зберегти національну, етнічну і, зрештою, особистісну індивідуальність. Філософія політики посідає особливе місце у формуванні світогляду, осмисленні загальнолюдського, гуманістичного змісту етичних, естетичних і правових цінностей сучасного світу.

Сучасна політика передбачає цивілізовані демократичні форми управління і регулювання діяльності людей, які використовуючи владні функції, в межах закону, відстоюють свої інтереси та сприяють гармонізації інтересів суспільства і держави. Політика при цьому розуміється як інструмент гуманізації суспільства, забезпечення його стабільності, громадянського миру, демократизації держави, верховенство права. У рамках політичної філософії звертається увага на універсальні, засадничі принципи політики, які

слід віднаходити за емпіричною різноманітністю, за політичними феноменами, що проявляються в різних політичних системах, різних соціокультурних умовах [1, с. 6].

Для дослідника політичної сфери наразі постає багато проблемних питань, які потребують рефлексії і вирішення на рівні політичної філософії. Сучасна філософія політики наголошує на розумінні політики не тільки як діяльності та організації публічної влади, але й широкого соціального процесу, відносин між соціальними суб'єктами, що репрезентують власні докорінні інтереси. Тому політика включає як інституалізовані (владні), так і неінституалізовані дії суб'єктів політики. Зведення політики головним чином до владних впливів веде до недооцінки розвитку морально-політичного потенціалу суспільства, від якого значною мірою залежить характер влади, політичних режимів, консенсус, громадянський мир та міжетнічна згода. Зміст політики корениться у тотожності, адекватності та співпадінні з існуючим об'єктивним процесом результатів дій різноманітних політичних інституцій та суб'єктів політики загалом. Слід зауважити, що сам діючий об'єктивний політичний процес виникає через необхідність дотримання та реалізації справедливості та свободи людей. Крім того, зміст політики виявляється через систему цінностей, поставлені цілі, а також за допомогою механізмів прийняття рішень у політиці та їх мотивів.

Центральною ланкою парадигми побудови майбутньої цивілізації відтак є людина, рівною мірою наділена свободою та відповідальністю. Означений гуманістичний вимір політичних процесів спрямований на розвиток інтелектуалізації суспільства, як головного напрямку розвитку нації, гарантування державної незалежності та недоторканості кордонів суверенної України [2, с. 44]. Політична дійсність в рамках світоглядного характеру пізнання розглядається в контексті таких взаємозв'язків, як об'єкт та суб'єкт політики, об'єкт та суб'єкт влади і як найбільш загальний - людина та світ політичного. Причому важливо враховувати всі наявні однаковості та розбіжності, а також переходи суб'єкта в об'єкт реально існуючої політичної ситуації, процесу, явища та навпаки.

У сучасному стані філософія політики до свого змісту включає онтологічні, гносеологічні, аксіологічні, антропологічні, соціокультурні, епістемологічні, праксіологічні та прогностичні проблеми світу політичного. До онтологічних проблем належать сутність та походження політики, функціональні та кон'юнктурні цілі політики, політичне життя, її основні характеристики, природа влади, співвідношення політичної, інтелектуальної та духовної влади, легалізація та легітимація влади, ефективність та ресурси політичної влади, філософсько-політична природа свободи та справедливості, циклічна та лінійна моделі політичного часу, просторові горизонти політики, політичного планування та прогнозування, сутність та характеристики перехідних політичних систем та процесів. До гносеологічних проблем належать основні форми політичного знання, політична істина та політичні імперативи, політичний дискурс як смислова структура політичного процесу, основні підходи до вивчення політики, роль та особливості філософського пізнання у політиці, методологічний інструментарій політики та науки. До аксіологічних проблем слід віднести співвідношення політичної етики і аксіології, політичних цінностей, ідеалів та норм, політичної доцільності і моралі, прагматизму та ідеалізму в політиці, політику як конфлікт інтересів та цінностей, проблему моральних критеріїв у політиці, цілі та засоби у політиці та політичній етиці, філософсько-аксіологічні аспекти політичної ідентифікації та самоідентифікації. В рамках антропологічних проблем розглядаються людина як об'єкт і суб'єкт політики («людина політична»), політика у свідомості людини, людський фактор у політиці, людина серед традиційних та нових акторів політики та геополітики, інтерактивність сучасної політики, народи як «колективні особистості» та феномен колективної волі, політична свідомість індивіда та громадська думка, політична соціалізація, її механізми та етапи. До соціокультурних проблем належать культурно-діяльнісний підхід до політики та науки, політичні субкультури, афективні, когнітивні та оціночні орієнтації в політичних діях, особливості політичної культури, теорія та практика політики мультикультуралізму етнокультурної та конфесійної специфіки,

символіка політичної мови, політична риторика, культура міжцивілізаційного діалогу та теорія конфлікту цивілізацій. До праксіологічних та прогностичних проблем слід віднести сутність, методи та цілі соціальної інженерії, основи методології управління ризиками у бізнесі та політиці, філософські аспекти розробки та реалізації політичних проектів, футурологічне знання та методологію прогнозування, теорію та методологію управління політичними та соціальними проектами, політичні та соціальні ризики соціальної інженерії в умовах глобалізації [3, с. 29-30].

Аналізуючи деякі проблеми сучасної політики, варто зупинитися на формулюванні предмета і завдань політичної філософії на сучасному етапі, враховуючи наступні її функції:

- теоретико-методологічну, що впливає на формування політичної науки, законотворчість, конституційний та демократичний процеси, вивчення світового досвіду, зіставлення з ним нагромадженого теоретичного матеріалу, що сприяє формуванню нових політичних ідей і принципів;

- критико-аналітичну, що припускає теоретичне й філософське осмислення політичних процесів, аналіз фундаментальних основ політики, дослідження універсальних законів і принципів політики і влади, їх інституціональних та міфологічних форм, людського виміру політики, філософського змісту основних політичних концепцій, аналіз політичних відносин, аналіз влади як такої, етичних і ціннісних складових політики, виявлення найбільш гострих політичних суперечностей, частково використовуючи досвід практичного політичного аналізу;

- прогностично-програмує, спрямовану на формулювання альтернативних цілей політичного розвитку як в цілому, так і в конкретній політичній ситуації, програмування суспільних змін, визначення пріоритетів розвитку, підготовку до викликів сучасності, зміни політичного курсу в якісно новому напрямі;

- просвітницько-виховну, що дозволить сформувати загальну картину світу політики, виявити духовні виміри проблем політики, її вищого сенсу, підготувати політичну свідомість до можливих перетворень у суспільстві [2, с. 47].

У цьому контексті слід особливо наголосити на актуальності дослідження політичної духовності, адже яскрава політична палітра сучасного суспільства, у тому числі і українського, демонструє різноманітні погляди на призначення і зміст політики і політичної діяльності, саме в етичному аспекті. Усвідомлення людиною, соціальними групами своїх політичних інтересів неодмінно передбачає певний духовний вибір, співвідношення цілей та засобів їх досягнення. Політична духовність є не менш значущим чинником перебігу політичного процесу, аніж матеріалістичні умови розвитку політики. Органічний зв'язок політики і моралі викликаний тим, що усвідомлення людиною своїх політичних інтересів пов'язане з її моральним вибором. Духовне спрямування політики – це її людиноцентричний зміст, який має замінити традиційне уявлення про політику виключно як сферу владних відносин [1, с. 8].

Отже, пошук міждисциплінарних підходів і звернення до філософської методології у процесі пізнання світу політичного обумовлюються складністю досліджуваних проблем і процедурою методологічного вибору. Вже нині прогностика висуває завдання, на які необхідно шукати відповіді: чи готове українське суспільство до існування в умовах жорсткого протистояння класів, якщо в умовах інформаційного суспільства зміняться ознаки приналежності до певного класу, засоби та методи політичної боротьби тощо. Є радикальна відмінність цивілізаційних процесів, які відбуваються нині у світі, від всього того, з чим людство зустрічалося раніше. Україна не зможе уникнути впливу нових умов і факторів світового розвитку, що неминуче призведе до ускладнень функціонування механізму державного управління, стабільності політичної системи, економіки тощо.

Література:

1. Бабкіна О. В. Нова філософія політики в множинності сучасного світу / О. В. Бабкіна // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 22 : Політичні науки та методика викладання соціально-політичних дисциплін. – 2011. – Вип. 6. – С. 5-11. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_022_2011_6_3.
2. Титаренко О. Перспективи становлення політичної філософії / О. Титаренко // Політичний менеджмент. – 2008. – № 3(30). – С. 43-50.
3. Філософія політики: підручник / Авт.упоряд.: В.П. Андрущенко (кер.) та ін. – Київ, Знання України. – 2003. – 400с.

ФІЛОСОФІЯ МИРУ ТА ВІЙНИ: РОЛІ КРИЗ І КОНФЛІКТІВ У СУЧАСНОМУ СВІТІ

Кузьменко Н.А.

*Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»,
м. Харків, Україна*

Наша сучасність, на жаль, визначена рядом викликів і загроз, з якими ми стикаємося щодня. Ці конфлікти та кризи включають в себе політичні суперечки, тероризм, конфлікти в регіонах, війни, кліматичні зміни і багато інших аспектів, що ставлять під сумнів наші поняття про мир і безпеку. Ми живемо в часи, коли сучасна цивілізація, з усією своєю технологічною просунутістю та інтелектуальними досягненнями, залишається вразливою перед загрозами миру та стабільності. Здавалося б, ми повинні були вивчити уроки минулих війн, але кризи і конфлікти продовжують супроводжувати наш світ, нагадуючи нам, що питання миру та війни завжди залишаються на порядку денному. І щоб зрозуміти ці аспекти краще, ми повинні розглянути їх філософський контекст.

Визначення криз та конфлікту були предметом вивчення багатьма філософами та науковцями протягом історії. Карл Ясперс розглядав кризу як «перехідну ситуацію», в якій існуючі структури та значення руйнуються, але це також створює можливості для нового осмислення та розвитку. Він обговорював поняття кризи як періоду переосмислення та саморефлексії в філософії, коли старі парадигми та світогляди втрачають актуальність, а нові ще не сформувалися. Ясперс вбачав у кризі можливість для філософії виявити її структурні та епистемологічні обмеження і шукати нові шляхи розвитку та пізнання [6]. Ганс-Георг Гадамер розглядав поняття кризи як стан, коли традиція і історія стають питанням, коли старі знання і цінності втрачають свою актуальність, і необхідно постійно переосмислювати історію та культурні цінності [3,4].

Підсумовуючи набутки філософів, можна визначити кризу як стан, коли суспільство, культура чи індивіди стикаються із серйозними викликами, які можуть призвести до переосмислення і перетворення існуючих уявлень та цінностей. Криза може бути в різних сферах, але вона зазвичай вимагає пошуку нових рішень та стратегій для подолання складнощів та відновлення стійкості і гармонії.

Кризи в історії та розвитку суспільства виникають із різних причин, як внутрішніх, так і зовнішніх. І вони можуть бути поділені на три основні типи: екзогенні, ендогенні і змішані антропогенні кризи. Екзогенні кризи виникають через зовнішні, часто випадкові події, такі як сонячні коливання, геологічна активність чи глобальні зміни клімату. Ендогенні кризи пов'язані зі змінами у внутрішній структурі суспільства, парадигмами та менталітетом нації або вичерпанням ресурсів для розвитку.

Найцікавіші та складніше передбаченими є змішані антропогенні кризи, які виникають внаслідок взаємодії зовнішніх та внутрішніх факторів, і зазвичай вони мають комплексний характер. Антропогенні кризи зумовлені діяльністю суспільства і

Бондар Н.О., Дідович А.О. ПРОБЛЕМА СПІВВІДНОШЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО СУВЕРЕНІТЕТУ ТА МІЖНАРОДНИХ ПРАВОВИХ НОРМ.....	105
Владленова І.В. ІНФОРМАЦІЙНА ВІЙНА, НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА ТА РОСІЙСЬКА ПРОПАГАНДА: ФІЛОСОФСЬКИЙ АНАЛІЗ.....	109
Гаряєва Г. М., Бойко Н. А. ПРОСТІЙ НА ПІДПРИЄМСТВІ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ.....	112
Гаряєва Г.М., Губарєв Р.І., Куценко С.О. ПРАВОВЕ ПОЛОЖЕННЯ ПЕРЕСЕЛЕНЦІВ З УКРАЇНИ ПІД ЧАС ВІЙСЬКОВИХ ДІЙ.....	114
Горева В. Ю. ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ПОЛІТИЧНИХ ЕЛІТ: РОЗМЕЖУВАННЯ МОРАЛЬНИХ ТА ЮРИДИЧНИХ АСПЕКТІВ.....	117
Жеребятнікова І.В. ФІЛОСОФІЯ ПОЛІТИКИ: ОСНОВНІ КОНЦЕПТИ ТА ПРИНЦИПИ ДОСЛІДЖЕННЯ.....	118
Кузьменко Н.А. ФІЛОСОФІЯ МИРУ ТА ВІЙНИ: РОЛІ КРИЗ І КОНФЛІКТІВ У СУЧАСНОМУ СВІТІ.....	121
Kuzmenko O. V., Reshetniak N. B. THEORETICAL AND APPLIED ASPECTS OF THE STATE ECONOMIC FUNCTION.....	125
Матвійчук А.О. ВПЛИВ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ НА ІСТОРИЧНУ ПАМ'ЯТЬ УКРАЇНЦІВ.....	126
Моїсеєва Н.І., Ткачук Д. ЕКОНОМІЧНИЙ СУВЕРЕНІТЕТ ЯК СКЛАДОВА ЧАСТИНА НАЦІОНАЛЬНОГО СУВЕРЕНІТЕТУ.....	128
Олійник О.М., Солошенко О.М. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ.....	130
Семко М. О. ПРАВО У ФІЛОСОФСЬКОЇ СИСТЕМИ ЗНАНЬ.....	133
Фарафонова І. А. ПІДХОДИ ДО ВИВЧЕННЯ ЕЛЕКТОРАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ.....	136

Наукове видання

ФІЛОСОФІЯ В СУЧАСНОМУ СВІТІ

МАТЕРІАЛИ ІV МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

**Філософські читання,
присвячені Всесвітньому Дню філософії**

17-19 листопада 2023 р.

Відповідальні за випуск: д-р техн. наук, професор А. В. Кіпенський,
д-р філос. наук, професор О.О. Дольська

Адреса редакційної колегії: 61024, Харків, вул. Пушкінська, 79/2,
НТУ «ХПІ», Інститут соціально-гуманітарних технологій
Тел.: (057) 7076396, E-mail: ip_dekanat@ukr.net